

Tu predstavljeno delo je vsekakor eden temeljnih izborov besedil o terorizmu, z zelo pronicljivim uvodnim besedilom avtorja, tako da bo ta slovenski prevod v bodoče zanesljivo postal temeljna literatura za vse, ki se v Sloveniji ukvarjajo s to tematiko. Opozoriti je treba tudi na dejstvo, ki ga omeni pisec spremne besede, Igor Lukšič, da je namreč "Slovenski narod ... v času boja za osvoboditev uporabil tudi nasilje. Uporaba nasilja pa je bila le odgovor na teror fašizma, ki so ga od začetka dvajsetih let dvajsetega stoletja izkusili najprej Slovenci pod fašistično Italijo."

Klemen Pust

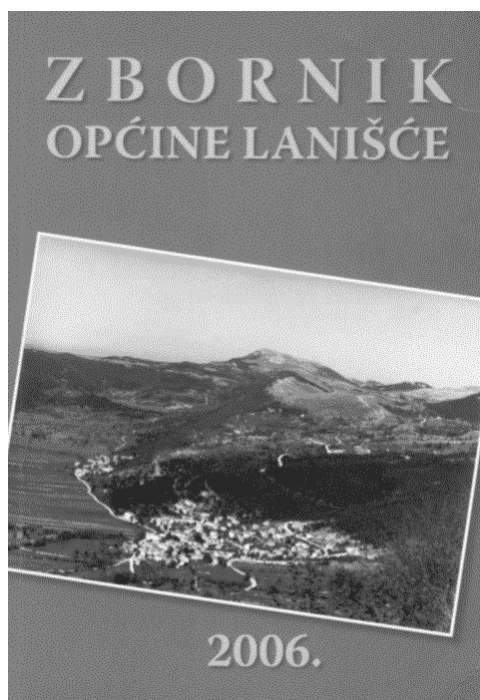
ZBORNİK OPĆINE LANIŠĆE 2006. Pazin – Lanišće, "Josip Turčinović" d.o.o.,
Općinsko vijeće Općine Lanišće, 2006, 243 str.

Od tri zbornika koji s različitih gledišta obrađuju bogatu prošlost, ali i sadašnjost sjeverne Istre najmlađi je onaj laniški. Iz tiska je upravo izašla njegova III. knjiga, podijeljena u pet glavnih cjelina, u kojoj je tekstove prikupio i uredio mr. sc. Božo Jakovljević, dugogodišnji organizator znanstvenih skupova i višestruki promicatelj najrazličitijih znamenitosti Bužetine i Čićarije, kojem zbornici (buzetski, lupoglavski i ovaj laniški) najviše i duguju svoje postojanje.

Zbornik ove najsjevernije, površinom najveće (oko 140 km²), ali stanovništvom najsiromašnije istarske općine (2001. – 398 stan., od kojih većina živi u četiri najveća općinska naselja – Lanišću, Podgaćama, Račjoj Vasi i Brestu) započinje predgovorom načelnika Marijana Poropata, u kojem se raspravlja o najznačajnijim postignućima u 2005. te planovima koje valja ostvariti u idućem razdoblju, među kojima posebice treba istaknuti nužnost asfaltiranja ceste Račja Vas-Veprinac.

Prvi dio zbornika donosi dva članka izv. prof. dr. sc. Slavena Bertoše. Prvi se odnosi na poznatu sjevernoistarsku utvrdu Rašpor, danas u ruševinama, a nekoć iznimno važnu stratešku točku, iz koje se dobro moglo kontrolirati puteve koji su Istru povezivali sa sjevernijim krajevima. Smatra se da je Rašpor sagrađen oko 1000. god., a značenje je izgubio propašću Mletačke Republike 1797. Ovom prigodom autor analizira kupoprodajni ugovor iz 1402., kojim je Venecija stekla spomenutu utvrdu.

Drugi tekst razmatra najznačajnije epizode iz prošlosti sela Vodice, u razdoblju od najstarijeg doba do 19. stoljeća. Iz prapovijesti je značajna Novačka pećina, duga 445 m, koja se nalazi između Dana i Jelovica, s arheološkim nalazima keramike ranog brončanog doba. Vodice se spominju u potvrdi o zalogu Rašporske gospoštije (kojoj su pripadale) krbavskom grofu Jurju i njegovoj ženi Elizabeti (1358.) te u

Rašporskom urbaru (1394.), a teško su nastradale tijekom mnogobrojnih ratova, opljačkane od strane neprijatelja. U takvim je okolnostima uništeno selo Novaki, između Vodica i Jelovica, kojem se u 16. stoljeću gubi svaki trag. Vodice su i rodno mjesto poznatog hrvatskog jezikoslovca i proučavatelja ćićarijskih narodnih pjesama Josipa Ribarića (1880.-1954.).

Olinko Delorko i narodne pjesme s Bužeštine tema je članka dr. sc. Tanje Perić-Polonijo, koja je sadržaj obradila koristeći rukopisnu baštinu Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Kao suradnik Instituta Delorko je u Lanišću zabilježio deset pjesama, koje mu je kazivala mještanka Antonija Puhalj, rođ. Grbac.

Vojmil Prodan piše o vodama Ćićarije. Unatoč prilično velikoj ko-

ličini oborina, posebice u odnosu na preostali dio Istre, to je područje relativno siromašno površinskim vodama. U članku se spominje postojanje brojnih spilja, jama, ponora i vrtača. Na prostoru istočno od Lanišća registrirano je 15-ak takvih objekata, a posebice su zanimljive jame dubine do 100 m. Uz rub polja kod Lanišća smješten je ponor dubok 113 m, kroz koji se u kišnom razdoblju odводе vode najnižeg dijela polja. Izvora vode ima kod Rašpora, Trstenika, Račje Vasi, Lanišća, Podgaća, Prapoća i Klenovščaka; oni su kaptirani za potrebe navedenih sela. Od površinskih tokova zabilježeni su potoci Pokrovac (koji prolazi kroz Podgaće i završava u Laniškom polju) i Radoški potok (koji istočnije od sela siječe cestu za Lanišće, a završava u ponorima na južnoj strani doline). Najveći dio vode ovih ponora pokupi ponor Miletov škoj, a voda se rijetko prelije u susjedni ponor Dvorina. Od potoka još postoje: Bač kod Lanišća, Suhi potok kod Račje Vasi, Grdi žlib u Danama i Duvčice kod Prapoća. Od izvora važni su Šterenac i Vrhalj kod Lanišća, Jezero i Škavna kod Bresta pod Žbevnicom i Rupa uz cestu Prapoće-Lanišće. Na području Račje Vasi postoje izvori Depožit (poznat i kao Fernoža), Jurjevica, Korita, Puč i Studenac, a kod Prapoća Zabrdica, Prevala i Korita (glavni izvor, natkriven 1928., a nalazi se na samom ulazu u selo).

Željko Labura i Irena Šverko sastavili su članak o tvornici drvene ambalaže u

Lanišću, koja je otvorena 1980., u sklopu programa za revitalizaciju Čićarije. Drvena se ambalaža proizvodila do 1998., a od tada tvornički radnici obnašaju poslove čišćenja šuma, sadnje stabala, skupljanja šumskih plodova i sl. Zapošljavanja novih djelatnika nema od 1988.

O veterinarskoj ambulanti u Lanišću, koja je postojala od 1957. do 1963., u gospodarskoj kući obitelji Aničić, na kućnom broju 104, piše dr. vet. Fedor Putinja. Prvi i jedini voditelj ambulante bio je veterinarski tehničar Milan Cerovac iz Svetog Donata. Rad ove ustanove obuhvaćao je sela Prapoče, Podgaće, Brgradac, Račja Vas, Rašpor i Trstenik. Razlog njezinog ukidanja bio je naglo opadanje broja stoke.

Važnost lokava u životu Čićarije analizirao je mr. sc. Josip Žmak. Da bi one mogle služiti namjeni, tj. držanju vode za napajanje stoke, valjalo ih je redovito čistiti. S vremenom su, naime, nastajale velike nakupine lišća, zemlje, trava vodenica i sl., što je smanjivalo količinu vode. Određene su lokve bile više izložene takvim nakupinama, pa ih je češće trebalo čistiti, dok su druge duže vrijeme uspijevale ostati čiste. Javne lokve čistile su se zajedničkim radom svih domaćinstava, a poslove je organizirao i vodio seoski župan. On je procjenjivao kada je najpovoljnije vrijeme za takve radove, koji su se obično obavljali u rujnu i listopadu, kada je, poslije ljetnih žega, razina vode najniža.

Isti je autor obradio i temu o jesenjim plodovima prirode, koji su nekoć predstavljali značajan izvor prihoda stanovnika Čićarije. Radilo se o dopunskim prihodima poljoprivrednih domaćinstava i to onih u kojima je bilo odrasle djece i mladeži. Naime, za starije osobe prikupljanje prirodnih plodova bilo je naporno, a nedostajalo je i vremena za to, jer je trebalo obavljati poslove bitne za opstanak domaćinstva. Stoga su obitelji s više odrasle djece imale veće mogućnosti poboljšanja vlastitog životnog standarda. Spomenuti poslovi odnosili su se na prikupljanje smrekve, malina, šipka, jagoda, kupina, drena, divljih jabuka i krušaka, gloga i lješnjaka. I danas se na Čićariji mogu naći sve navedene vrste prirodnih plodova, ali uglavnom u malim količinama.

Irena Šverko piše o Ženskoj vokalnoj skupini "Lanišće" i čićarijskom bugarenju. Izraz su u stručnu terminologiju prvi put unijeli Ivan Matetić Ronjgov i Slavko Zlatić, dok sami Čići svoje starinsko pjevanje tako rijetko nazivaju: koriste, naime, naziv *zakantat* ili *zarozgat*. Bugarenje – pjevanje u dvoglasju, koje se izvodi skupno, a u kojem osnovni napjev izvodi jedan pjevač, na kojeg se kasnije nadovezuju drugi – do danas je ostalo slabo istraženo. Iz godine u godinu ovo je pjevanje – koje zacijelo vuče korijene iz davnina – polako odumiralo, a tek je 1976. takva tendencija prekinuta. Šest tadašnjih učenica Područne škole u Lanišću naučilo je bugariti, nakon čega su uslijedili njihovi brojni nastupi na Buzeštini, a i na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu. Nakon toga nastaje prekid u javnim nastupima skupine, a ponovno okupljanje potaknuo je 1993. Renato Pernić i od tada skupina nosi današnji naziv. U idućim godinama članice skupine nastupaju na brojnim smotrama, kao i u

raznim radijskim i televizijskim emisijama. O bugarenju u Prapočama detaljnije piše Klaudia Šipuš.

Župnik Marijo Žmak osvrnuo se na jedan važan događaj: u lipnju 2005., nakon gotovo sto godina, župa Buzet proslavila je mladu misu Maksimilijana Buždona (1980.), koji je krajem kolovoza postao župnik i preuzeo upravljanje župom Stari Pazin i Sveta Lucija.

Dipl. ing. šumarstva Christian Gallo obradio je pitanje izgradnje vjetroparka na Čićariji, na lokacijama iznad Trstenika, Rašpora i Račje Vasi. Miro Šverko i Mario Lipovšek pisali su o bočanju, koje na ovom području ima tradiciju dugu preko 80 godina. Dipl. ing. Miloš Sirotić osvrnuo se, prema osobnome sjećanju, na miting u Trsteniku iz 1924. Prvi dio zbornika završava člancima prof. Antona Medice, koji piše o radoškim furmarima (gospodarima konja) te o inicijativi za povratak naziva *Rašporski kras*.

Mate Žmak-Matešić (Lanišće, 1922. – Rijeka, 2005.) tema je drugog dijela zbornika, u kojem se – osim posmrtno objavljene autobiografije (koju je napisao u studenome 2004. u Rijeci) i nekoliko pjesama – nalazi i članak Vladimira Žmaka-Štutina.

U trećem se dijelu zbornika nalaze prikazi: Zbornika Općine Lanišće, knj. 2. (2004.), knjiga "Račja Vas" Antona Medice i "Prapoče: o zavičaju" Vladimira Šverka (iz pera izv. prof. dr. sc. Slavena Bertoše); "Trstenik" Alide i Alojza Čargonje (dipl. sociol. Gordane Čalić Šverko) te "Meje in konfini" Vide Rožac Darovec i "Dane, selo na Čićariji" Ettore Poropata (mr. sc. Bože Jakovljevića). Dipl. ing. Siniša Žulić piše o Petrovi u Prapočama, kada je (2005.) predstavljena spomenuta knjiga V. Šverka o tom selu.

Dipl. polit. Vladimir Šverko piše o prapojskim pjesmama i njihovim autoricama. Jedna od njih, učiteljica Ivanka Šverko, napisala je kratki članak o Prapoču, nakon čega slijedi nekoliko njezinih pjesama. Tu su i pjesme Nevenke Šverko i Marije Vlašić, također rođenih Prapojki. Vladimir Šverko napisao je i tekst o školskoj djeci iz Prapoča, nakon kojeg slijede podaci i fotografije o školskoj djeci iz Lanišća.

Četvrti dio zbornika započinje zanimljivim tekstom Zlate Marzi o prezimenima i nadimcima u Slumu, njezinom rodnom selu. Ovo malo mjesto, u kojem danas živi samo 18 žitelja, podijeljeno je na nekoliko dijelova: Posedeli, Zlatiči, Grandi, Bazgoni, Matolini i Puli Faroša (župnog dvora). Autorica ih je detaljno analizirala prema prezimenima i nadimcima koja u njima postoje: Posedeli (Pučkini, Tončetovi, Jagini, Kovačevi), Zlatiči (Markovi, Žepovi, Bršiči, Kanoni, Perovi, Strinini, Vanetovi, Krančavi, Franca), Puli Faroša (Baronačavi, Principkovi, Tabakini), Grandovi (Grandi, Bošnjakovi, Hlajevi, Lukovi, Rajka), Bazgoni (Čekini, Titićevi, Repčevi, Perićevi, Tripari, Fžićevi, Jakomeli, Rimeri, Lukasinovi), Matulini (Ricovi, Fradeli, Pulitkini, Tušovi, Tonća). Spomenuti su i smrtni slučajevi žitelja, čiji su uzrok bile različite nesreće: primjerice, Slavko Tomažić poginuo je u Drugom svjetskom ratu,

46-godišnja Sava Božić nastradala je 1952. od udara groma, tijekom ljetnog nevremena, 17-godišnji Anđelo Posedel kada se 1958. na njega srušilo vapno iz vapnenice, a Ana Zlatić 1966. u prometnoj nesreći. Slumac Blaž Posedel studirao je pravo u Pragu, a jedina Slumka časna sestra bila je Antonija Posedel. Mnogi Slumci napustili su svoje rodno selo i žive po čitavom svijetu. Zadržali su nadimke, ali ih sve manje koriste, veli autorica na koncu svojeg rada, gdje se i potpisala kao *hći od Toneta Pučkiniga-Tabakina i Danice Tončetove*.

Ljubomir, Dinko, Jožef i Darko Ribarić prema poznatim su podacima sastavili rodoslovno stablo svoje obitelji. Ribarići-Slamarovi najvjerojatnije su se doselili oko 1610., a u Vodicama su živjeli do 1911.

Slijede dva nekrologa: Liliana Vale pisala je o Josipu Mikcu (Brest, 1924. – Labin, 2005.), a dr. sc. Josip Grbac o mons. prof. Josipu Šajini (Lanišće, 1933. – Sušak, 2005.).

Prilozi u posljednjem, petom dijelu zbornika, donose podatke o pjevačkom zboru u Vodicama 1925., te stare razglednice Lanišća, Sluma, Vodica i Bresta pod Žbevnicom, koje je prikupio Darko Jakovljević. Tu je i tekst ugovora o kupoprodaji Rašpora (1402.), u prijevodu prof. dr. sc. Olge Perić. Na koncu prof. Anton Medica donosi Bibliografiju Općine Lanišće, tj. *sve što su vrijedni Ćići i ljubitelji Ćićarije zapisali o tom kraju*.

Malo je istarskih općina koje se – poput Općine Lanišće – mogu pohvaliti vlastitim zbornikom, koji k tome još i redovito izlazi. Bogat brojnim i raznovrsnim priložima, on na jednome mjestu objedinjuje sve ono što su mnogi znanstvenici i stručnjaci otkrili i proučili o Ćićariji, njezinoj prošlosti, ali i sadašnjosti. Zacijelo će predstavljati poticaj nastavku istraživanja, ali i sačuvati od zaborava mnoge važne i zanimljive podatke, kojih se već i sada mlađi žitelji vjerojatno ne sjećaju.

Slaven Bertoša